

Fluviální geomorfologie

Lekce 6

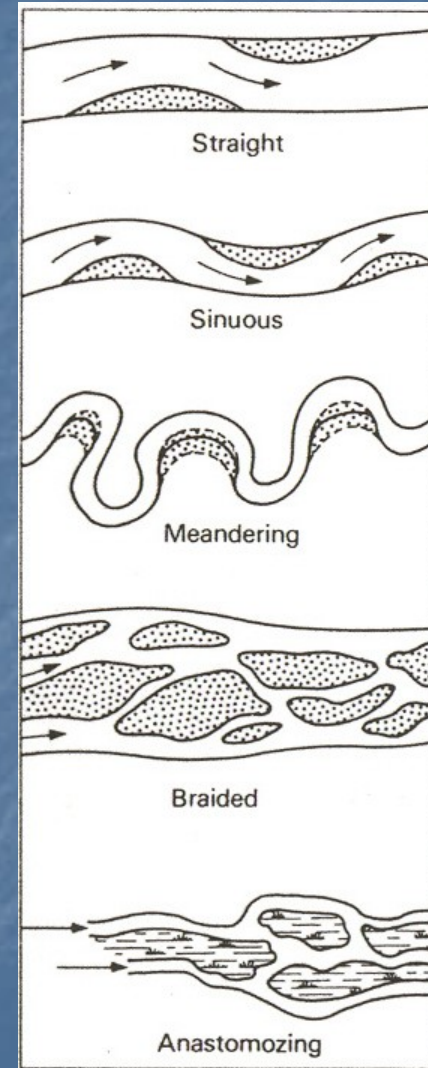
Říční vzor: přímé, meandrující,
divočící a rozvětvené toky

Osnova lekce

- Kritéria pro klasifikaci říčních vzorů
- Říční kontinuum
- Meandrující vodní toky
- Divočící vodní toky
- Rozvětvené vodní toky

Klasifikační kritéria říčních vzorů

- Leopold - Wolman (1957):
přímé, meandrující a *divočící* řeky.
- Klasifikační kritéria:
křivolakost koryta, počet říčních ramen.
- Křivolakost: přímé $< 1,5 <$ meandrující řeky; jediné koryto: přímé a meandrující řeky, více ramen: divočící řeky.
- Index divočení = počet lavic v úseku o délce jedné vlnové délky říčních zákrutů.

- Klasifikační kritéria pro řeky s jediným korytem:
  - křivolakost koryta,
  - stupeň pravidelnosti zákrutů (např. nepravidelné meandry, pravidelné meandry),
  - mobilita koryta (např. zahloubené přímé řeky, volně meandrující řeky a řeky s omezeným meandrováním – meandry v úzké údolní nivě, zakleslé meandry; řeky s aktivním a neaktivním korytem).

Klasifikace říčních vzorů podle Schumma (1968)

		Dnové splaveniny	Smíšené splaveniny	Plaveniny
Jediné koryto	šířka/hloubka	60:1	25:1	8:1
	křivolakost	1,0 – 1,1	1,4 – 1,7	2,5
	říční vzor	přímý tok		meandrující tok
Rozvětvené divočící koryto		aluviální kužel	údolní niva	anastomózující tok

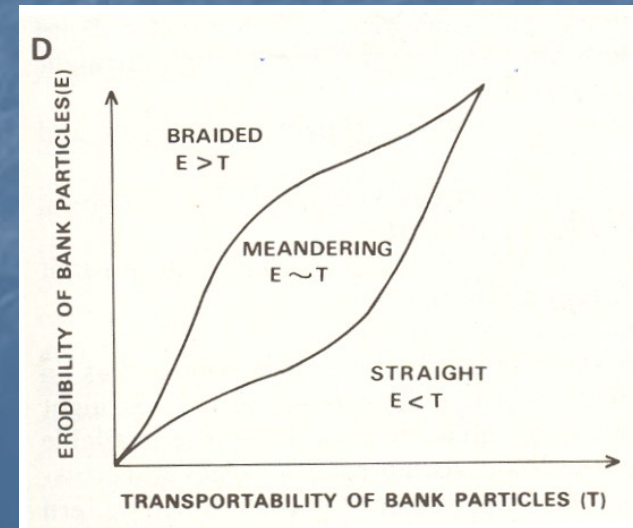
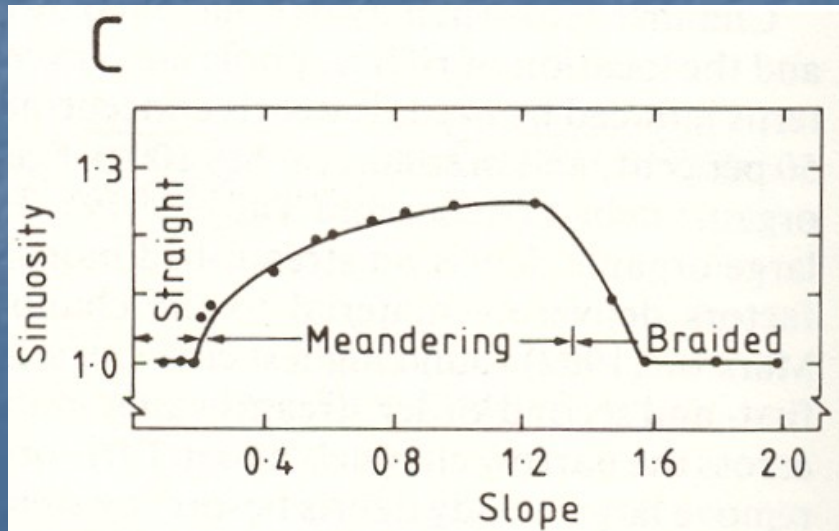
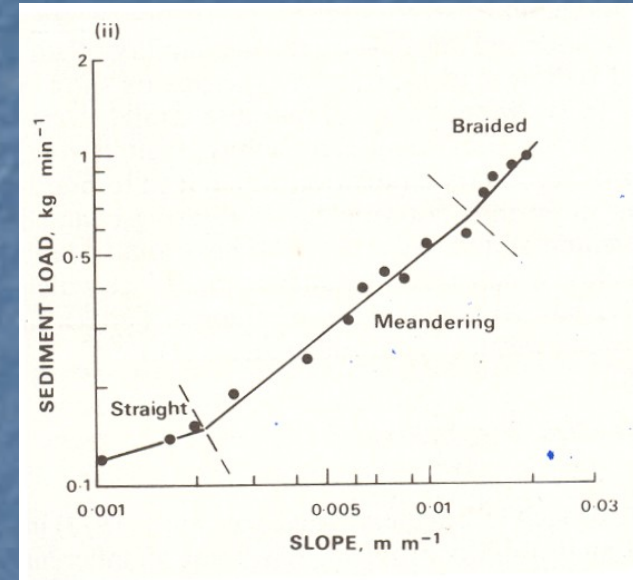
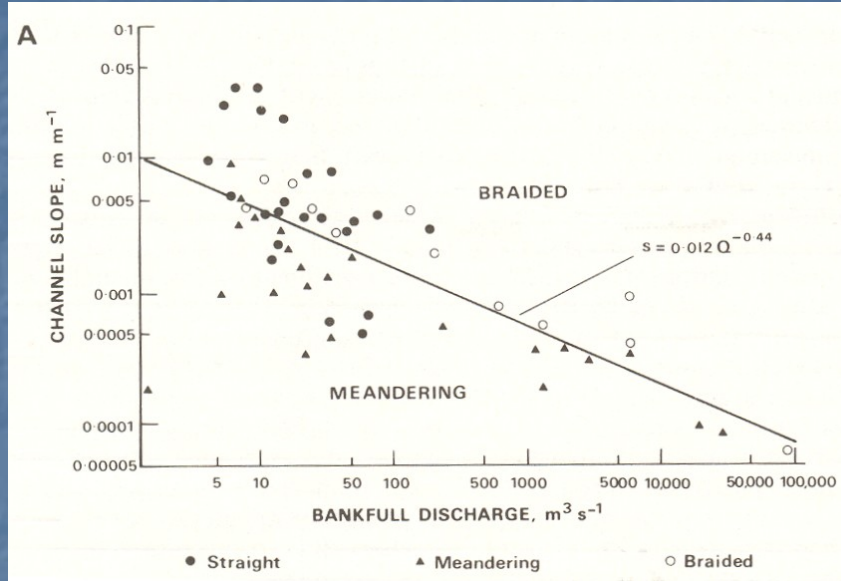
Klasifikace říčních vzorů podle Rusta (1978)

	Jediné koryto (index divočení < 1)	Rozvětvené koryto (index divočení > 1)
Malá křivolakost (< 1,5)	Přímý	Divočící
Velká křivolakost (> 1,5)	Meandrující	Anastomózní

Říční kontinuum

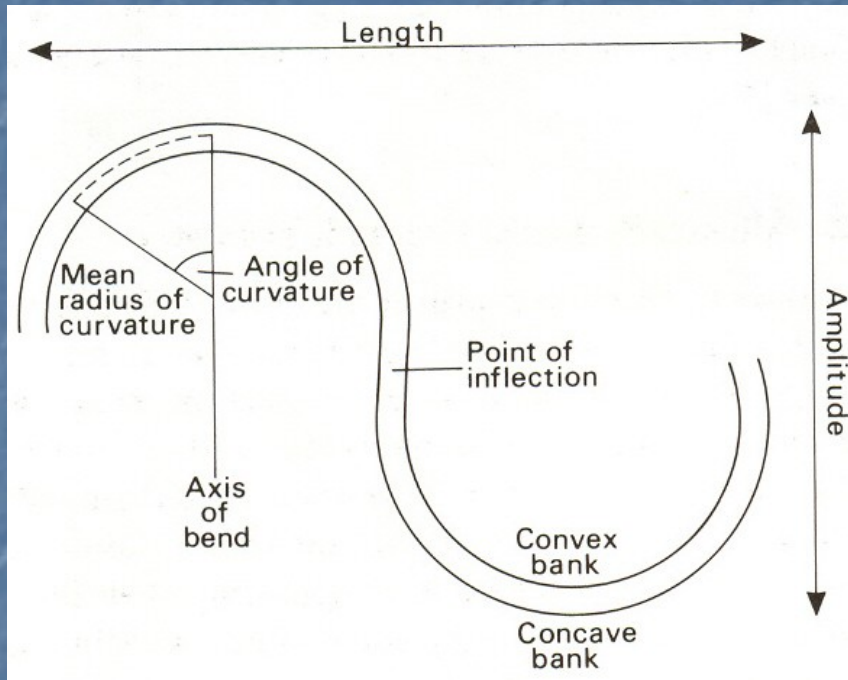
- Říčním kontinuum = plynulá změna jednoty typu říčního vzoru ve druhý v prostoru nebo v čase.
- Říčních vzor se mění se změnou *průtoku, spádu a množství transportovaných sedimentů*.
- Divočící říční vzor se objevuje při větším průtoku nebo/a větším spádu nebo/a větším množství unášených sedimentů než meandrující říční vzor.
- Přímé toky se při nezměněném průtoku změni v meandrující, když se zvětší spád jejich koryta.
- S rostoucí energií toku (větší spád, větší průtok) a rostoucím množstvím transportovaných sedimentů se řeka mění v posloupnosti přímá, meandrující a divočící.

Vztahy mezi proměnnými fluviačního systému a říčním vzorem

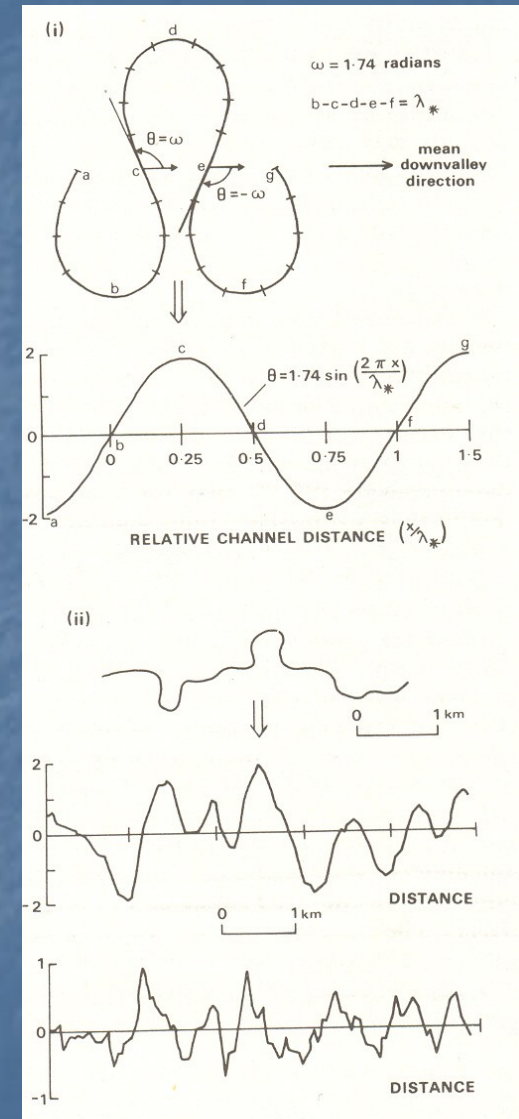
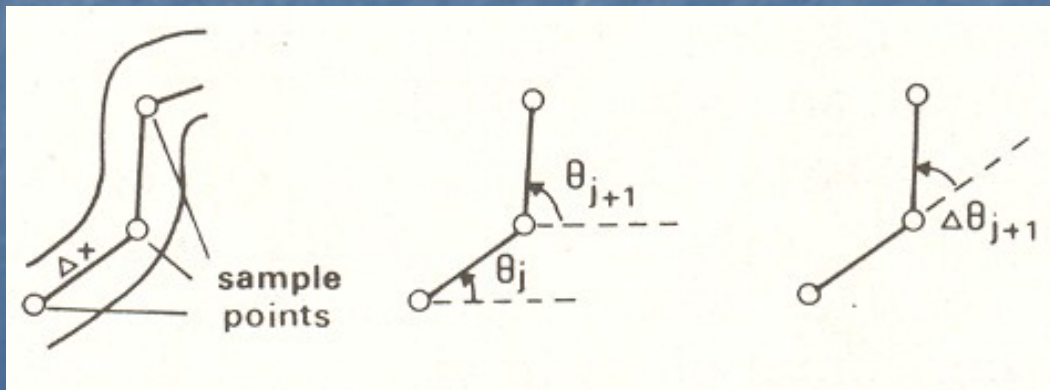
Meandrující řeky

- Vrcholy meandrů, inflexní body, osa meandru.
- Výsepní a jesevní břeh.
- Geometrické parametry meandrů:
  - vlnová délka,
  - rádius,
  - amplituda (šířka meandrového pásu).

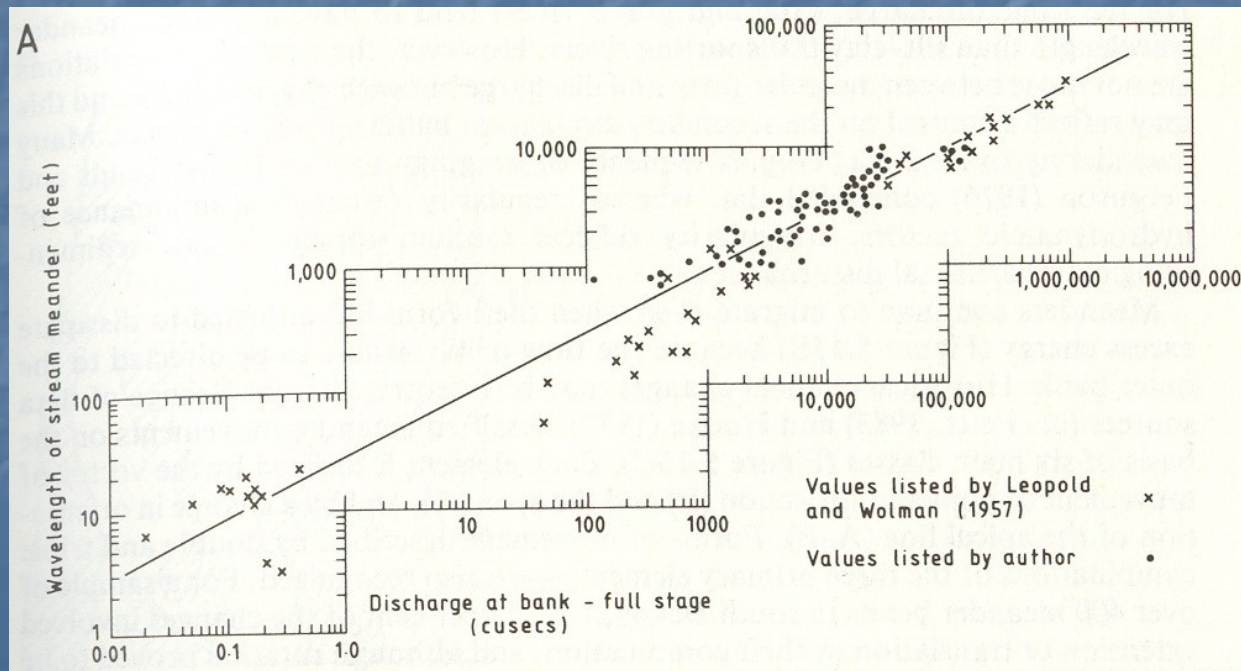
Geometrie meandrů

- Směr úseků koryta (θ), změna směru koryta mezi úseky ($\Delta\theta$).
- Pomocí řad hodnot θ a $\Delta\theta$ je možné srovnávat vlnovou délku, křivolakost a pravidelnost meandrů na různých řekách.

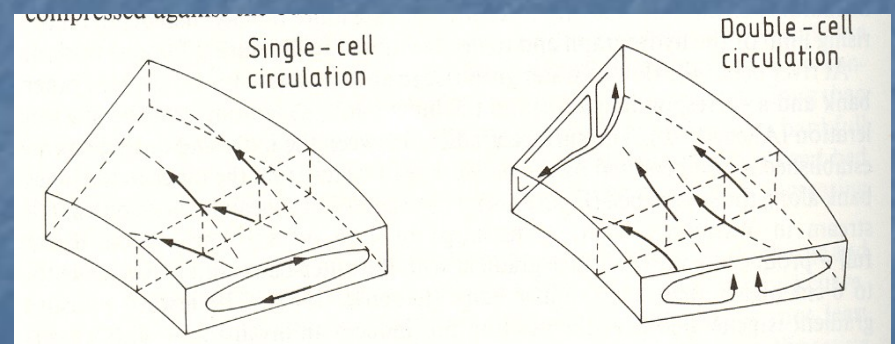
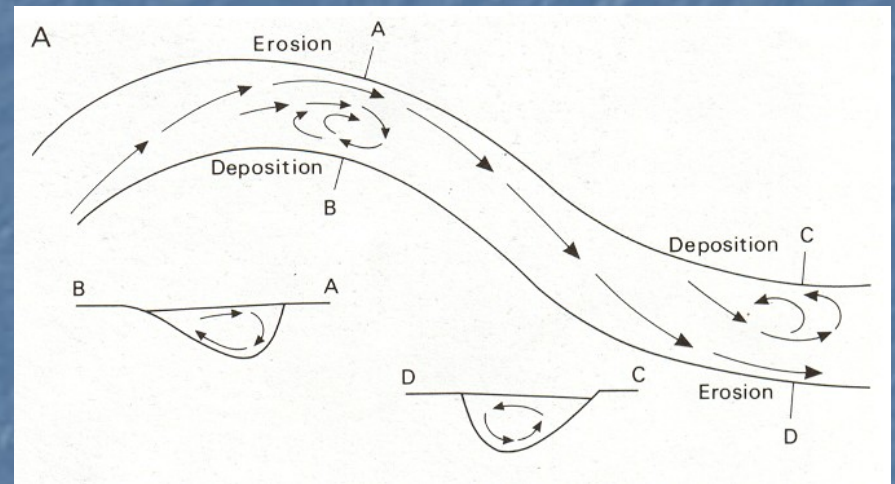
vztahy mezi velikostí meandrů a šířkou koryta (w)

- Velikost meandrů je nejvíce ovlivněna šířkou koryta:
  - šířka meandrového pásu = 10 až 14 násobek W,
  - rádius meandrů = 2 až 3 násobek W.
- Silná korelace mezi vlnovou délkou a korytotvorným průtokem.

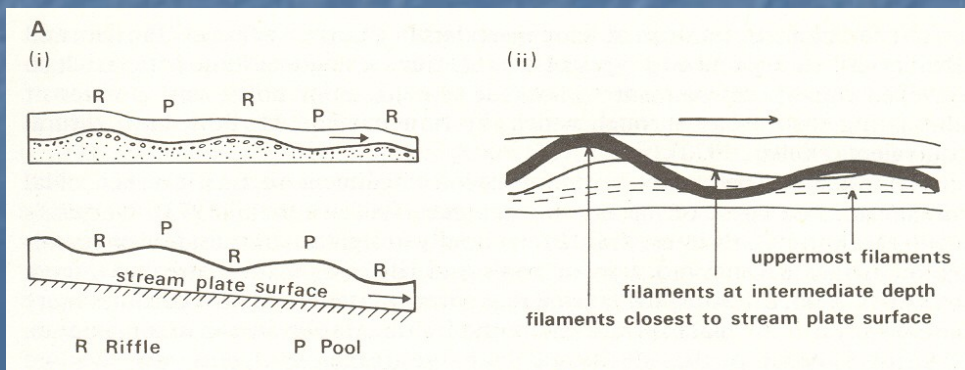
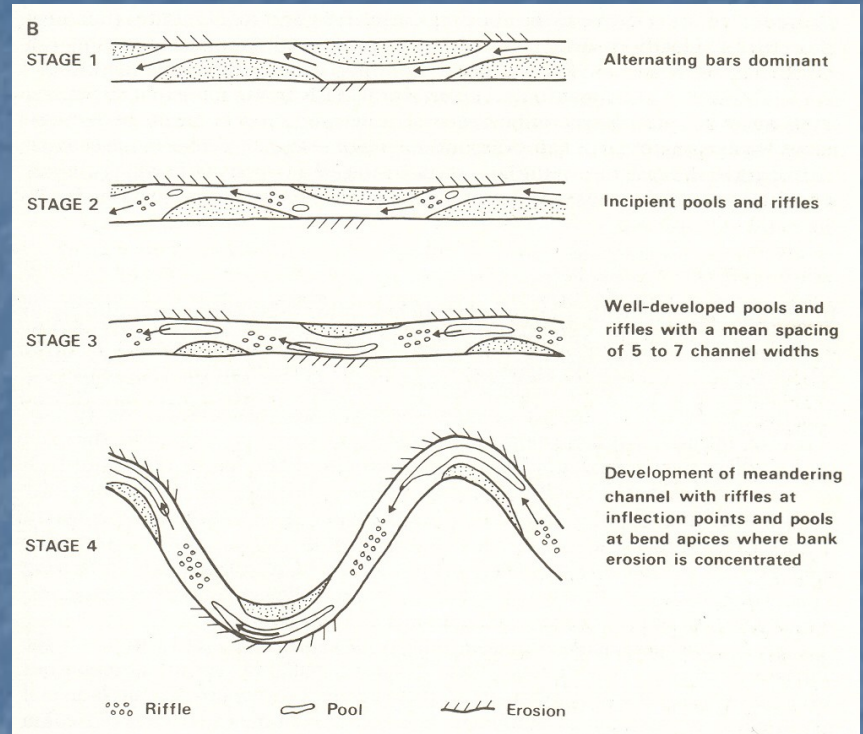
Proudění vody v meandrujících korytech

- Zvlnění proudnice v korytě.
- Rozdíl ve výšce vodní hladiny mezi protilehlými břehy.
- Vznik sekundární příčné cirkulace.
- Spirálovité proudění.

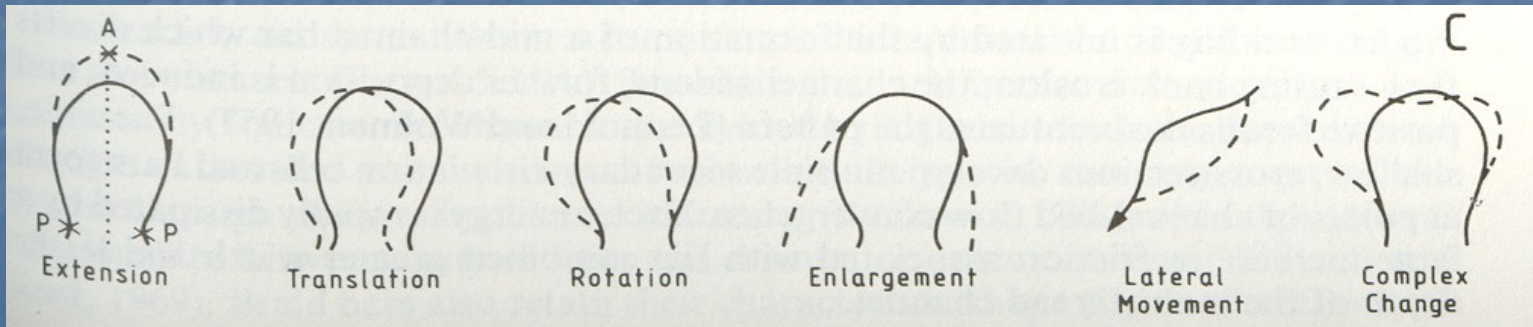
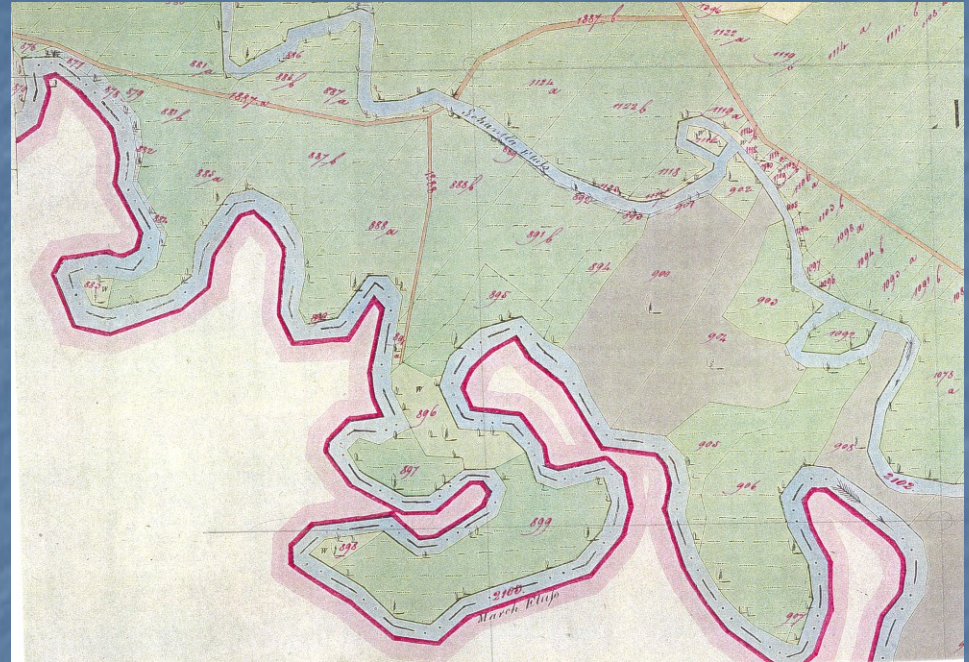
Vznik meandrů

- Vznik meandrování nebyl dosud uspokojivě vysvětlen.
- Rozvoj meandrování souvisí zřejmě s hydrodynamickými vlastnostmi proudění a transportem sedimentů.

Změny morfologie meandrů v čase

- Způsoby vývoje meandru:
  - extenze,
  - translace,
  - rotace,
  - zvětšování,
  - bočný přesun,
  - komplexní změna.

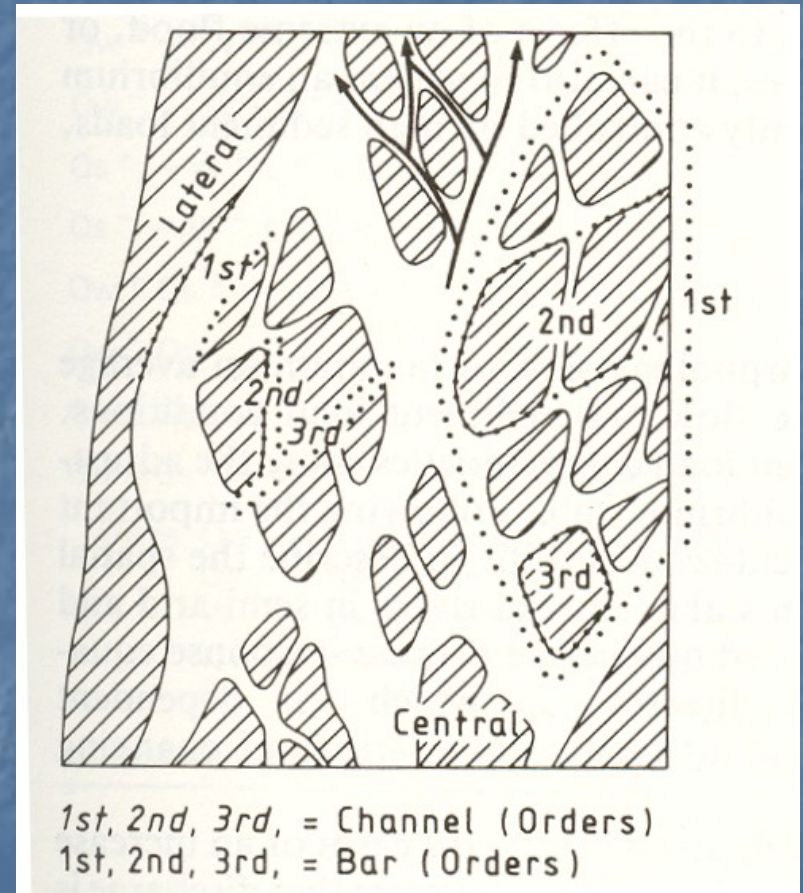
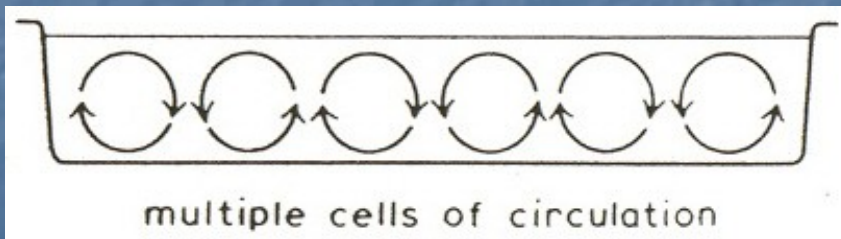
Divočící řeky

- Faktory ovlivňující vznik divočení:
  - velké množství dnových splavenin,
  - snadno erodovatelné břehy,
  - značně proměnlivý průtok,
  - velký spád koryta.

Morfologie divočího koryta

- Vznik lavic je snadnější v širokých a mělkých korytech s buňkami s příčnou cirkulací vody – sedimentace v místech konvergence buněk.
- Systém štěrkových lavic a mezilehlých ramen má hierarchickou stavbu.

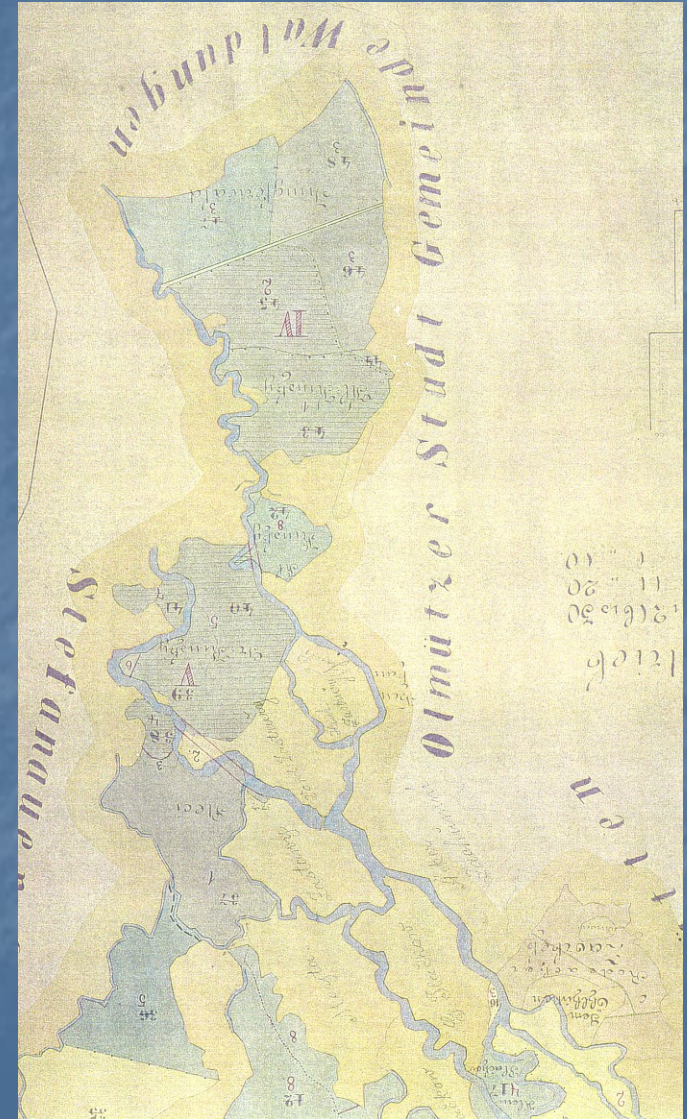

Rozvětvené vodní toky (anastomóza)

- Anastomózní ramena obtékají velké, stabilní ostrovy porostlé vegetací.
- Vznik ostrovů v rozvětvených říčních systémech:
  - vydělením z existující údolní nivy v důsledku odbočení koryta (avulze),
  - vývojem z velkých stabilizovaných lavic, které vznikly sedimentací v korytě,
  - sedimentační činností prodlužujících se ramen v říčních deltách.

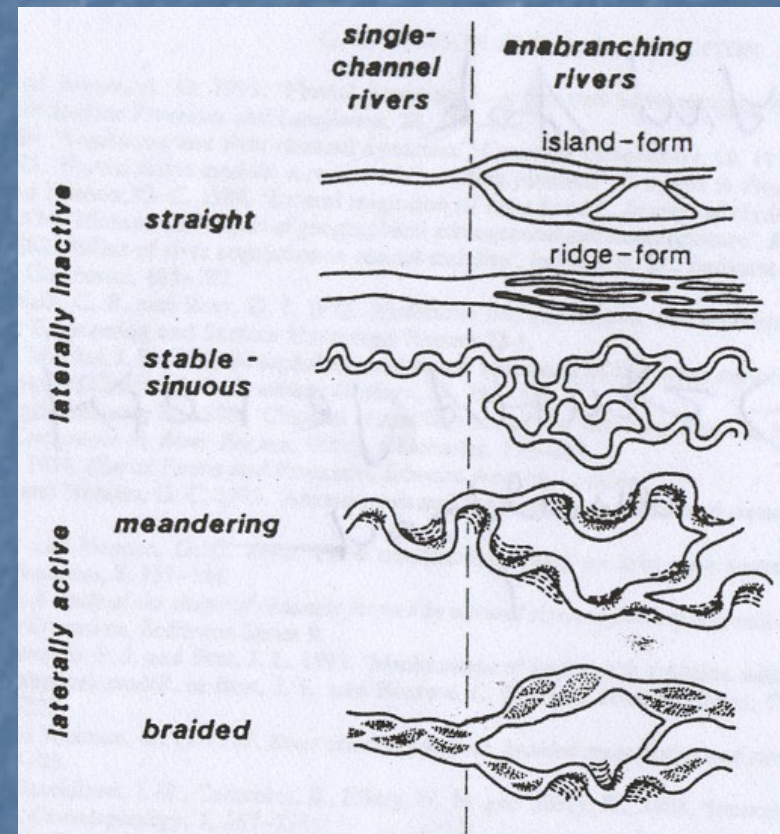
Anastomóza = malá unášecí schopnosti proudu, břehy odolné proti erozi a přísun sedimentů jen slabě převyšuje transportní kapacitu.

Anabranching = nadřazený pojem, ostatní rozvětvené říční systémy.

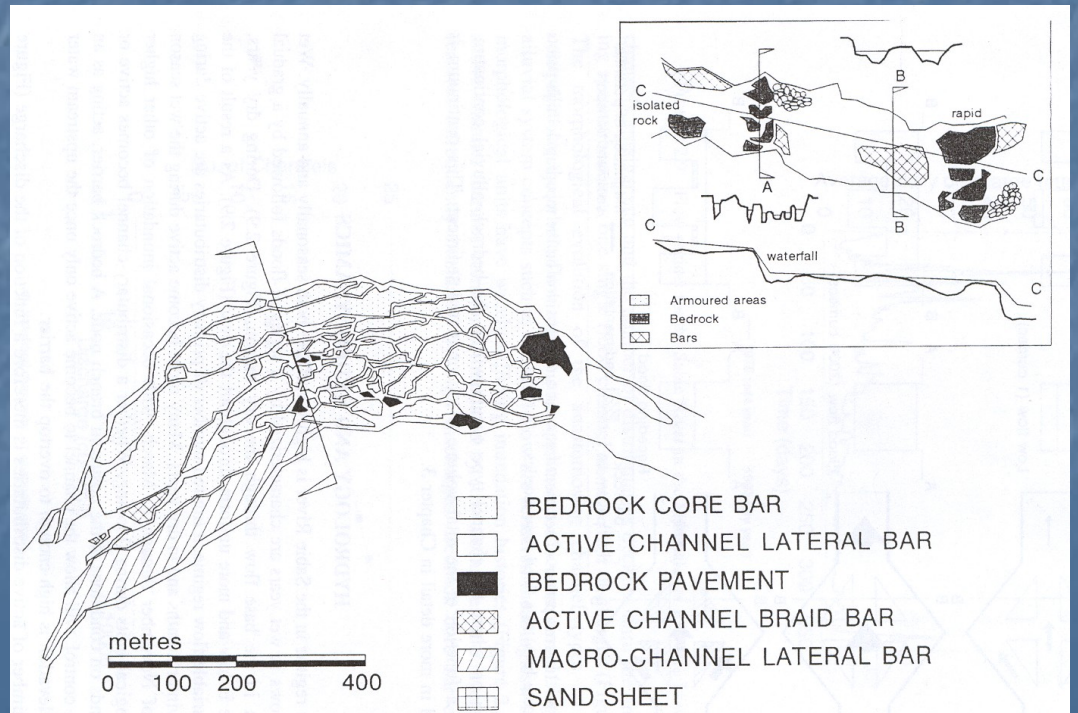
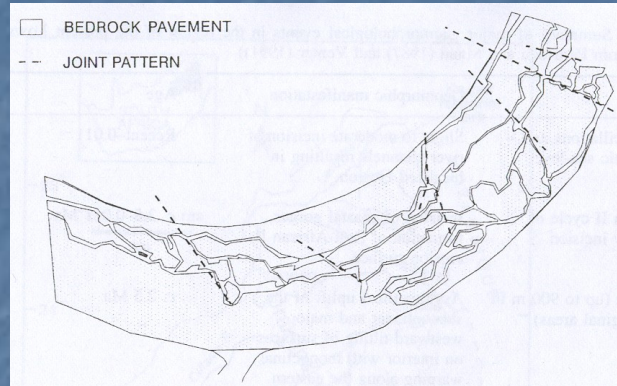
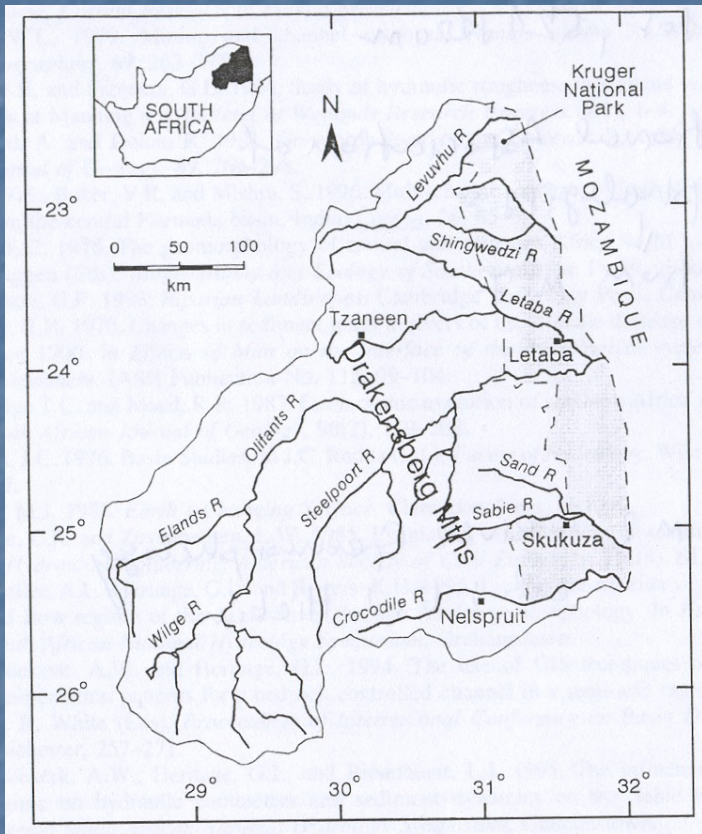

Podmínky vzniku rozvětveného říčního systému

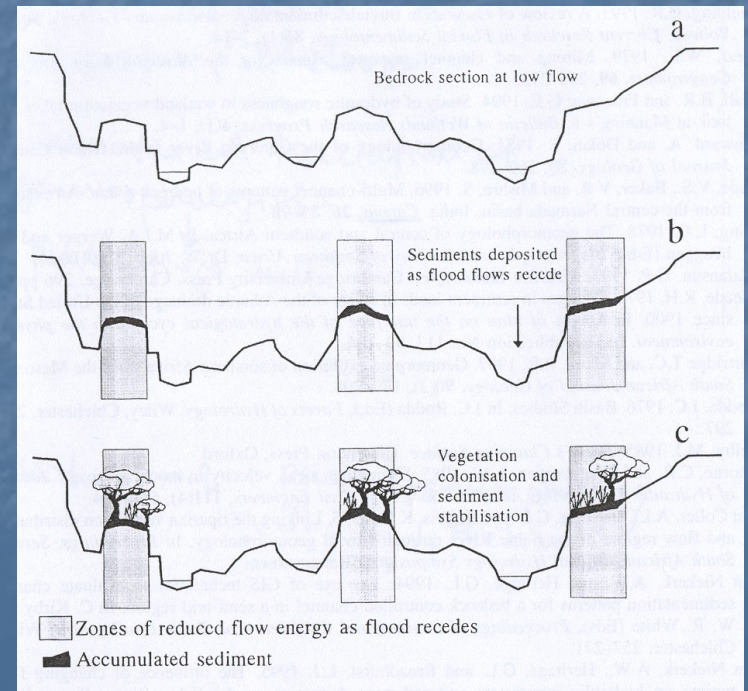
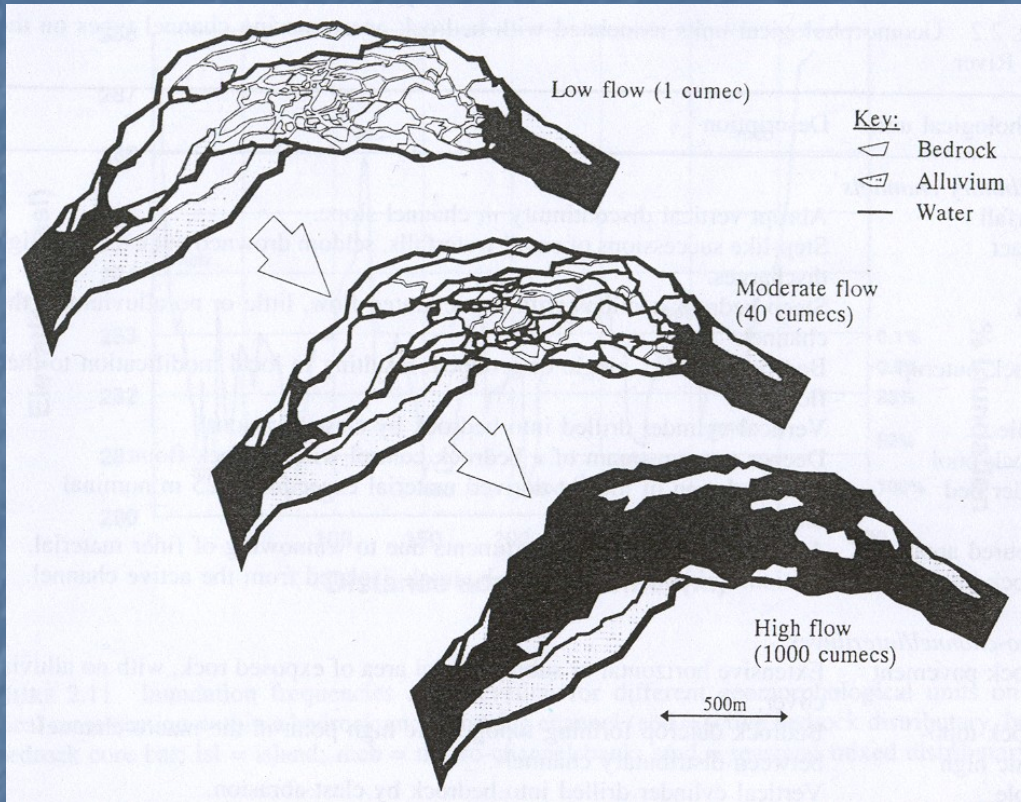
- Faktory ovlivňující vznik větvení:
  - vysoce proměnlivý hydrologický režim s častými povodněmi,
  - břehy odolné proti erozi,
  - mechanismy způsobující časté vyběžení vody z koryta (zanášení koryta sedimenty, dřevní a ledové zácpy).
- Větvení vzniká tam, kde řeka potřebuje zvýšit svoji energii pro transport sedimentů, bez možnosti zvýšit spád (delty, poklesávající pánve, ...).
- Klasifikace rozvětvených vodních toků:
  - laterálně stabilní (přímé s ostrovy a hřbety, meandrující),
  - laterálně aktivní (meandrující, divočící).

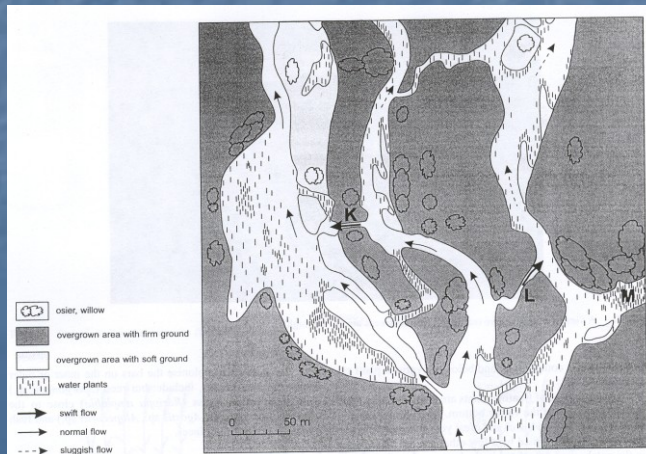
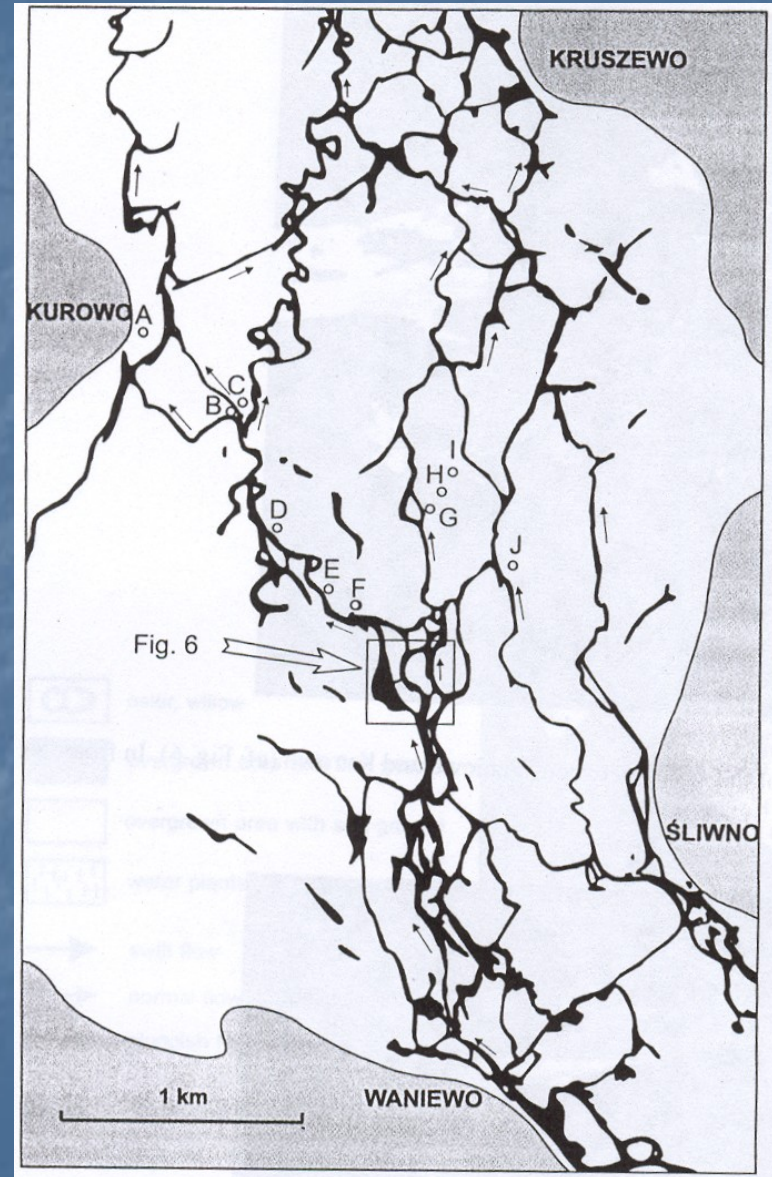
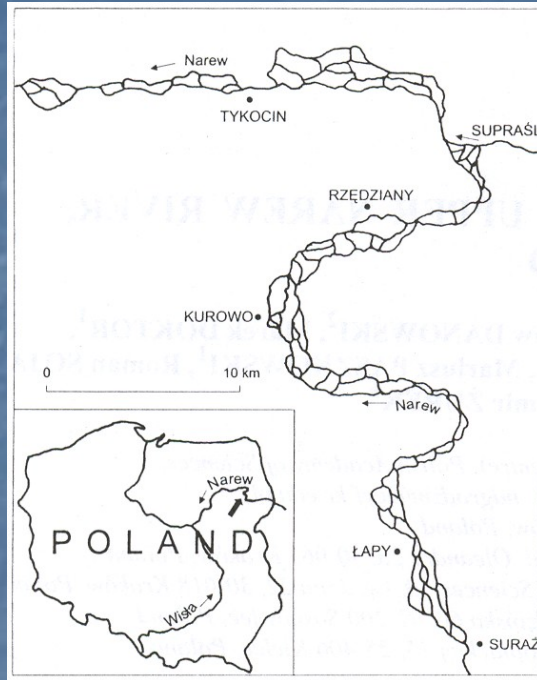
Řeka Sabie, Jihoafrická republika

Řeka Sabie

Řeka Narew, Polsko

Cooper Creek, Austrálie

